

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
MƏRKƏZİ BANKI

Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının risk əsaslı nəzarət üzrə Siyasət Konsepsiyası

Azərbaycan Respublikası
Mərkəzi Bankının İdarə Heyətinin
20 noyabr 2024-cü il tarixli
qərarı ilə təsdiq edilmişdir
Protokol № 47
D/reyestr № 504

Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının risk əsaslı nəzarət üzrə Siyasət Konsepsiyası

Mündəricat

Anlayışlar.....	4
1. Ümumi müddəalar.....	5
1.1. Siyasət Konsepsiyasının məqsədi.....	5
1.2. Risk əsaslı nəzarətin məqsədi	4
2. ARAS nəzarət tsikli və onun tərkib hissəsi.....	5
2.1. Məlumatların toplanması və təhlili.....	6
2.2. Risk elementlərinin qiymətləndirilməsi və nəzarət intensivliyinin müəyyən edilməsi.....	7
2.3. Nəzarətin planlaşdırılması	11
2.4. Nəzarətin icrası və yekun reytingin müəyyən edilməsi.....	12
2.5. Nəzarət müdaxilə tədbirlərinin müəyyən edilməsi və onun monitorinqi	13
2.6. İnstitusional profil və digər planlaşdırma sənədlərinin yenilənməsi.....	14
3. Risk əsaslı nəzarətin təşkilati quruluşu	14
4. Risk əsaslı nəzarətin Mərkəzi Bankın hədəfləri ilə əlaqəsi	17

Anlayışlar

Nəzarət subyektləri	"Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – Qanun) 46.1-ci maddəsində təsbit edilən maliyyə institutları
Nəzarət müdaxilə tədbirləri	Nəzarət subyektinə tətbiq edilən təsir, təshih tədbirləri, sanksiya və icrası məcburi göstərişlər
Nəzarət subyektinin ilkin reytingi	Risk elementlərinin qiymətləndirilməsi və nəzarət intensivliyinin müəyyən edilməsi mərhələsində nəzarətçilər tərəfindən risk indikatorlarının kəmiyyət qiymətləndirilməsi əsasında müəyyən olunan və Nəzarət departamentinin direktoru tərəfindən təsdiq edilən reyting
Nəzarət subyektinin yekun reytingi	Risk indikatorlarının kəmiyyət və keyfiyyət qiymətləndirilməsi əsasında müəyyən olunan və Nəzarət Komitəsi tərəfindən təsdiq edilən reyting
Nəzarətçilər	Xarici və daxili nəzarəti həyata keçirən Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının əməkdaşları və nəzarət departamentlərinin struktur vahid (şöbə, bölmə) rəhbərləri
Sistem riski	Maliyyə bazarının iştirakçılarından bir və ya bir neçəsinin fəaliyyətində yaranan problemlərin zəncirvari yayılması nəticəsində maliyyə sektorunda böhranın yaranması riski
İnstitusional profil	Hər bir nəzarət subyektinin ilkin reytingi (yenilənmədən sonra yekun reytingi) daxil olmaqla, ona aid ümumi və tarixi məlumatları (səhmdar strukturu, biznes modeli, idarəetmə və s.) və nəzarətçinin həmin nəzarət subyektinin riskləri ilə bağlı qeydlərini əhatə edən sənəd
Nəzarət strategiyası	Hər bir nəzarət subyektini üzrə onun institusional profili əsasında hazırlanan və növbəti il üçün planlaşdırılan nəzarət tədbirlərini, həmçinin media və sektordan əldə edilmiş məlumatları və nəzarət üçün tələb olunan resursların qiymətləndirilməsini əhatə edən sənəd. Nəzarət strategiyasında həmçinin, növbəti üç il üçün nəzarət subyektinin fəaliyyəti ilə bağlı nəzarətçilərin fərziyyələri yer alır.
İllik nəzarət planı	Növbəti bir il ərzində nəzarət subyektlərində planlaşdırılan yoxlamaları, tələb olunan resursları və kənar xidmət ehtiyaclarını əhatə edən plan
Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının nəzarət prioritetləri	Minimum tərkibi bu konsepsiya ilə müəyyən edilən və növbəti üç il üzrə bütün maliyyə sektoru üzrə nəzarət strategiyasını özündə əks etdirən sənəd

1. Ümumi müddəalar

1.1. Siyasət Konsepsiyasının məqsədi

“Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının risk əsaslı nəzarət üzrə Siyasət Konsepsiyası “2024-2026-cı illərdə maliyyə sektorunun inkişaf Strategiyası” çərçivəsində hazırlanmışdır və əsas məqsədi nəzarət subyektləri kimi müəyyən edilən qurumlar üzrə risk əsaslı nəzarət yanaşmasının tətbiqinə nail olmaqdır. Konsepsiya nəzarətin qurulması üçün görülməli işlər və digər sənədlər üçün əsas bələdçi rolunu oynamaqla, ictimaiyyətin, xüsusilə nəzarət subyektlərinin yeni nəzarət yanaşması haqqında məlumatlandırılmasını təmin etməyi hədəfləyir.

Konsepsiya Bank Nəzarəti üzrə Bazel Komitəsinin erkən xəbərdarlıq sistemləri ilə bağlı sənədləri, Avropa İttifaqının Nəzarət orqanının yoxlama prosesinə (Supervisory review and evaluation process - SREP) dair normativ aktları və metodoloji rəhbərlikləri, həmçinin sığorta nəzarəti üzrə mütərəqqi ölkə təcrübələri və Qiymətli Kağızlar Komissiyalarının Beynəlxalq Təşkilatının (IOSCO) prinsipləri əsasında hazırlanmışdır. Konsepsiya risk əsaslı nəzarət tsikli, onun elementləri, risk reyting sistemi ilə yanaşı risk əsaslı nəzarətin təşkilati quruluşu və Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının (bundan sonra – Mərkəzi Bank) digər nəzarət funksiyaları ilə əlaqələrini də özündə ehtiva edir. Bu çərçivədə Mərkəzi Bankın missiyası maliyyə bazarlarının sabitliyini və dayanıqlığını təmin etmək, makroprudensial nəzarət çərçivəsində sistem riskini idarə etmək və potensial təhdidləri azaltmaqdır.

Sənəd həmçinin nəzarət prosesləri zamanı tətbiq edilməli olan və Mərkəzi Bank tərəfindən təsdiq edilmiş müvafiq metodologiyaları (təlimatları) əhatə edir və onun digər davam edən layihələrlə əlaqəsini müəyyən edir.

Mərkəzi Bank tərəfindən nəzarət subyektlərində tətbiq ediləcək risk əsaslı yanaşma ARAS (Azerbaijan Risk Assessment System - Azərbaycan Risklərin Qiymətləndirilməsi Sistemi) adlanır.

1.2. Risk əsaslı nəzarətin məqsədi

Mərkəzi Bankın risk əsaslı nəzarəti maliyyə sektorunun əsas risklərinə istiqamətlənmiş nəzarət çərçivəsi formalaşdırılmasını təmin etməklə aşağıdakıları hədəfləyir:

- **Sistem riskinin minimallaşdırılması.** Mərkəzi Bank bu nəzarət yanaşmasını tətbiq etməklə, sistem riskinə səbəb ola biləcək nəzarət subyektlərinə nəzarəti intensivləşdirməklə sistem riskinin qarşısını almağı hədəfləyir. Bu yanaşma maliyyə sektorunun dayanıqlığını gücləndirməklə, ölkə iqtisadiyyatının sabitliyinə töhfə vermiş olur;
- **Proaktiv və effektiv nəzarət müdaxiləsinin seçilməsi.** Risk əsaslı nəzarət reaktiv tədbirlərin əvəzinə risklərin erkən müəyyən edilməsinə və problemlər yaranmazdan əvvəl qabaqlayıcı tədbirlər görməyə imkan yaradır;
- **Nəzarət resurslarının səmərəli istifadəsi.** Risk əsaslı nəzarət yanaşmasında yüksək risk profilinə malik nəzarət subyektlərinə daha çox diqqət ayrılır ki, bu da nəzarət resurslarının daha effektiv və səmərəli paylanmasını təmin edir;
- **Risk profillərinə əsaslanan proporsional nəzarət:** Risk əsaslı nəzarətin tətbiqi proporsionallıq prinsipinə uyğun olaraq, aşağı risk profilli nəzarət subyektlərinin nəzarət yükünü azaldır;
- **Sağlam risk idarəetməsinin təmini.** Risk əsaslı nəzarət yanaşmasında nəzarət subyektinin risk reytingi, buna uyğun tətbiq olunan nəzarət alətləri subyektin risk idarəetməsinin keyfiyyətindən birbaşa asılıdır. Bu da həmin subyektlərdə təkmil risk idarəetməsi və daxili nəzarətin formalaşmasını şərtləndirir;
- **Nəzarət prosesində elastikliyin təmini.** Maliyyə sektorunda kibertəhlükəsizlik, Ekoloji, Sosial və İdarəetmə və digər risklərin artması nəzarət subyektəri ilə yanaşı nəzarət orqanından da çevik uyğunlaşma tələb edir. Risk əsaslı nəzarət yanaşmasının elastikliyi yeni risklərin nəzarət prosesinə daha sürətli inteqrasiyasını təmin edir;
- **Nəzarətin tənzimləmə ilə effektiv koordinasiyası.** Əsas risklərə fokuslanma, preventiv nəzarət tədbirlərinin seçilməsi, həm də daha proaktiv makroprudensial siyasət qərarlarının verilməsini şərtləndirir;

- **Beynəlxalq standartlara uyğunlaşma.** Mütərəqqi nəzarət orqanlarının tətbiq etdiyi və beynəlxalq təşkilatların tövsiyə etdiyi yanaşma olan risk əsaslı nəzarətin qurulması ölkənin maliyyə sektoruna inamın artmasını təmin edir.

2. ARAS nəzarət tsikli və onun tərkib hissəsi

ARAS nəzarət tsikli strukturlaşdırılmış və dövri olaraq təkrarlanan nəzarət fəaliyyətlərini özündə ehtiva edir. Nəzarət tsiklinin təsviri Diaqram 1-də göstərilmişdir.

Diaqram 1. ARAS nəzarət tsikli

2.1. Məlumatların toplanması və təhlili

Bu mərhələdə nəzarət subyektinə barəsində daxili və xarici informasiya mənbələrindən məlumatlar toplanır və təhlil edilir.

Daxili informasiya mənbələri dedikdə nəzarət prosesi zamanı nəzarət subyektlərindən alınan və nəzarətçilər tərəfindən təhlil edilən aşağıdakı informasiyalar nəzərdə tutulur:

- Prudensial və maliyyə hesabatları
- Kənar audit hesabatları, kənar auditin nəzarət subyektinə məktubları
- Yoxlama hesabatları
- Nəzarət subyektinin illik fəaliyyəti ilə əlaqədar ictimaiyyətə açıqladığı məlumatlar
- Nəzarət subyektinin daxili nəzarət funksiyalarının hesabatları
- Nəzarət subyektinə yazışmalar
- Nəzarət subyektinə tətbiq edilmiş nəzarət müdaxilə tədbirlərinin monitorinqi ilə bağlı arayışlar
- Nəzarət subyektinin fəaliyyətinə dair arayışlar və s.

Xarici informasiya mənbələri dedikdə əsasən aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

- Mərkəzi Bankın Pul Siyasəti icmalları
- Mərkəzi Bankın Maliyyə Sabitliyi hesabatı
- Hər bir sektor üzrə risk təhlil hesabatları
- Pul Siyasəti və Maliyyə Sabitliyi Komitəsinə təqdim edilən materiallar;
- Digər dövlət orqanlarının yoxlama nəticələri, tətbiq etdiyi sanksiya və digər tədbirlər barədə məlumatlar;
- Beynəlxalq reyting agentliklərinin hesabatları
- Bazar davranışına nəzarət və cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə (ƏL/TMM) üzrə nəzarətin icmallaşmış nəticələri
- Reyting agentliklərinin hesabatları
- Beynəlxalq iqtisadi jurnallarda ölkənin maliyyə sektoruna dair dərc olunan yazılar

- Media məlumatları.

Məlumatların toplanması və təhlili nəticələri nəzarət subyektinin risklərinin qiymətləndirilməsi, institusional profili, risk reytingi və nəzarət strategiyası sənədlərinin müəyyən edilməsində (hazırlanmasında) istifadə olunur.

2.2. Risk elementlərinin qiymətləndirilməsi və nəzarət intensivliyinin müəyyən edilməsi

Nəzarət subyektinin risklərinin qiymətləndirilməsi onun aid olduğu sektora uyğun kəmiyyət indikatorlarının təhlilini və ilkin reytingin müəyyən edilməsini özündə ehtiva edir. Hər bir indikatora nəzarət təlimatlarında müəyyən edilən çəki dərəcələri verilir. Eyni zamanda hər bir indikator çəki dərəcələri verilmiş müxtəlif alt indikatorlardan ibarətdir. İndikatorların hesablanması zamanı hər bir alt indikator həmin çəki dərəcələrinə vurularaq cəmlənir.

Kəmiyyət qiymətləndirməsi üzrə 1 - ən yaxşı göstərici, 4 - ən pis göstərici hesab edilməklə qiymətləndirmə 1-4 aralığında dəyişir.

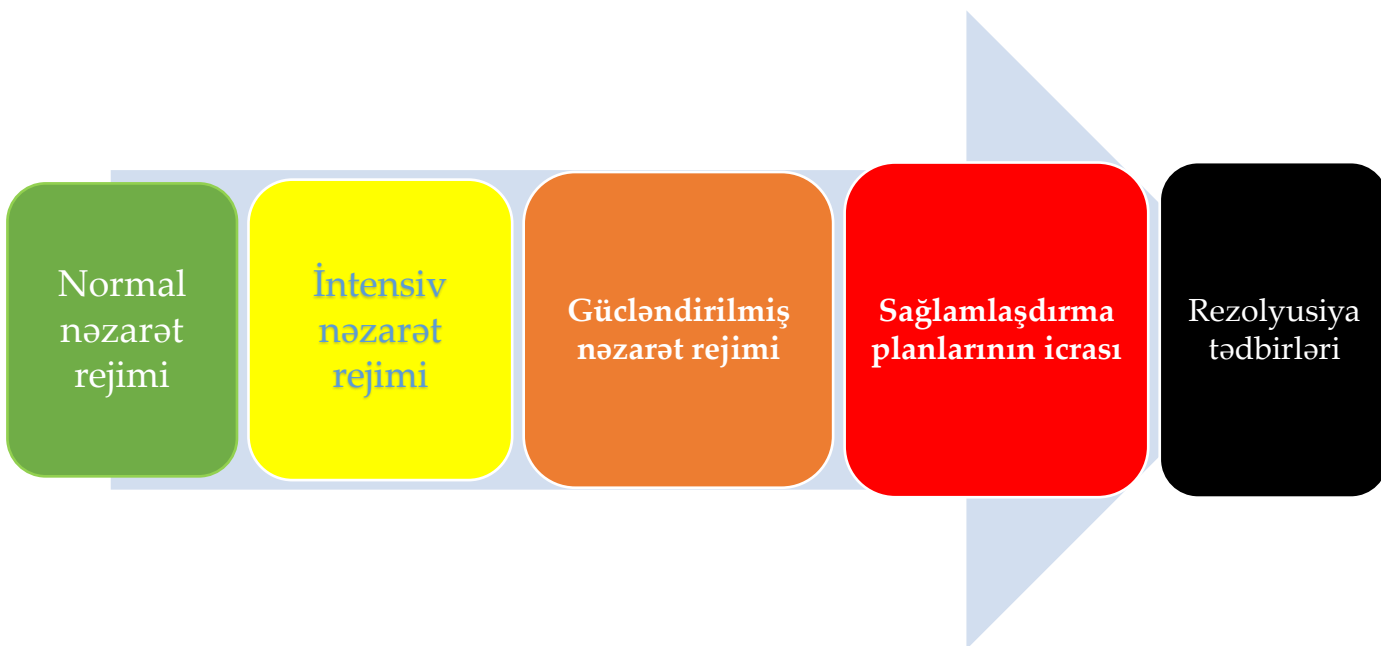
Bank nümunəsində bu indikatorlar i) kredit riski, ii) bazar və investisiya riski, iii) əməliyyat riski iv) biznes model və mənfəətlilik, v) idarəetmə və risk menecment, vi) kapitalın idarə edilməsi, vii) likvidlik riskinin idarə edilməsidir. Hər bir sektor üzrə nəzarət təlimatlarında indikatorlar, alt-indikatorlar hər birinin çəki dərəcələri, kəmiyyət və keyfiyyət qiymətləndirmələrinin aparılması qaydası, həmçinin zərurət olduqda kəmiyyət və keyfiyyət hissəsi üçün çəki dərəcələri müəyyən edilir. Risk qiymətləndirilməsi nəzarətin intensivliyinin müəyyən edilməsi və nəzarətin planlaşdırılması üçün əsas alətdir. Bu tsiklin yekunu nəzarət subyektinin nəzarətçilər tərəfindən müəyyən edilən və hər bir sektor üzrə müvafiq Nəzarət departamentinin direktoru tərəfindən təsdiq edilən ilkin reytingi və nəzarət subyektinin kateqoriyalaşdırılması əsasında tərtib edilən matris (Cədvəl 1 və Diaqram 2) əsasında nəzarət intensivliyinin müəyyən edilməsidir. Nəzarət subyektinin kateqoriyalaşdırılması, kateqoriyaların sayı onların sistem əhəmiyyəti və ya bazar payına görə nəzarət təlimatlarında müəyyən edilir. Bank nümunəsində kateqoriyalaşdırma sistem əhəmiyyətli bankların müəyyən edilməsi meyarlarına dair

normativ xarakterli akta uyğun olaraq **bankın sistem əhəmiyyətliliyi** indeksinə əsasən aparılır.

Cədvəl 1. Nəzarət intensivliyinin müəyyən edilməsi

Nəzarət subyektlərinin sistem əhəmiyyətliliyi və ya bazar payına görə kateqoriyalaşdırılması	Nəzarət subyektlərinin risk reytinginə (ARAS) görə qruplaşması				
	Aşağı	Orta	Ortadan yüksək	Yüksək	Çox yüksək
1-ci kateqoriya	Yellow	Orange	Orange	Red	Dark Blue
2-ci kateqoriya	Green	Yellow	Orange	Red	Dark Blue
3-cü kateqoriya	Green	Green	Yellow	Red	Dark Blue

Diaqram 2. Nəzarət intensivliyi mərhələləri

Cədvəl 1 və Diaqram 2 bank nümunəsində verilmişdir və digər nəzarət subyektləri üzrə nəzarət təlimatlarında fərqli formada müəyyən edilə bilər.

Hər bir nəzarət intensivliyi üzrə tələb olunan minimum əlaqə/dialog və hesabatlıq səviyyəsi isə Cədvəl 2-də verilmiş və detalları nəzarət təlimatlarında müəyyən ediləcəkdir.

Cədvəl 2. Nəzarət intensivliyi üzrə tələb olunan minimum əlaqə/dialog və hesabatlıq səviyyəsi nümunəsi

Nəzarət intensivliyi mərhələləri	Minimum əlaqə/dialog səviyyəsi	Minimum hesabatlıq
Normal nəzarət rejimi	İldə bir dəfə Müşahidə Şurası və Müşahidə Şurası komitələrinin (nəzarət subyektinin aid olduğu sektorun tələbindən asılı olaraq) üzvləri, həmçinin daxili audit funksiyasını həyata keçirən struktur bölmə rəhbəri ilə görüş, ildə iki dəfə isə icra orqanı və ikinci müdafiə xəttinə daxil olan struktur bölmə (risklərin idarə edilməsi, komplayens və digər aidiyyəti funksiyaları həyata keçirən struktur bölmələr) rəhbərləri ilə görüş	Rüblük prudensial hesabat, aylıq maliyyə hesabatı və s.
İntensiv nəzarət rejimi	İldə iki dəfə Müşahidə Şurası və Müşahidə Şurası komitələrinin (nəzarət subyektinin aid olduğu sektorun tələbindən asılı olaraq) üzvləri, həmçinin daxili audit funksiyasını həyata keçirən struktur bölmə rəhbəri ilə görüş, rübdə bir dəfə icra orqanının üzvləri ilə və ayda bir dəfə isə ikinci	Aylıq prudensial hesabat, aylıq maliyyə hesabatı və s., həftəlik balans dəyişiklikləri hesabatı və s.

	müdafie xəttinə daxil olan struktur bölmə (risklərin idarə edilməsi, komplayens və digər aidiyyəti funksiyaları həyata keçirən struktur bölmələr) rəhbərləri ilə görüş	
Gücləndirilmiş nəzarət rejimi	Rübdə bir dəfə Müşahidə Şurası və Müşahidə Şurası komitələrinin (nəzarət subyektinin aid olduğu sektorun tələbindən asılı olaraq) üzvləri, həmçinin daxili audit funksiyasını həyata keçirən struktur bölmə rəhbəri ilə görüş, ayda bir dəfə isə icra orqanı üzvləri və ikinci müdafie xəttinə daxil olan struktur bölmə (risklərin idarə edilməsi, komplayens və digər aidiyyəti funksiyaları həyata keçirən struktur bölmələr) rəhbərləri ilə görüş	Aylıq prudensial hesabat, aylıq maliyyə hesabatı, gündəlik balans dəyişiklikləri hesabatı və s.
Sağlamlaşdırma planlarının icrası	Rübdə bir dəfə Müşahidə Şurası və Müşahidə Şurası komitələrinin (nəzarət subyektinin aid olduğu sektorun tələbindən asılı olaraq) üzvləri, həmçinin daxili audit funksiyasını həyata keçirən struktur bölmə rəhbəri ilə görüş, ayda bir dəfə isə icra orqanı üzvləri və ikinci müdafie xəttinə daxil olan struktur bölmə (risklərin idarə edilməsi, komplayens və digər aidiyyəti funksiyaları həyata keçirən struktur bölmələr) rəhbərləri ilə görüş	Aylıq prudensial hesabat, aylıq maliyyə hesabatı, gündəlik balans dəyişiklikləri hesabatı və sağlamlaşdırma planlarının icrasına dair hesabat

Rezolyusiya tədbirləri	Rezolyusiya departamentinin təklifləri nəzərə alınmaqla Nəzarət Komitəsində növbəti addımlara dair qərar verilir.
-------------------------------	---

2.3. Nəzarətin planlaşdırılması

Nəzarət dövrünün planlaşdırma mərhələsi hər bir nəzarət subyekti üçün nəzarətçilər tərəfindən hazırlanmış institusional profil əsasında nəzarət strategiyasının formalaşdırılması ilə başlayır. Hər bir nəzarət subyektinin nəzarət strategiyası hər ilin sentyabr ayının ilk iş gününədək yenilənir və oktyabr ayının ilk iş gününədək nəzarət departamentlərinin direktorları tərəfindən icmallaşdırılır.

Fərdi nəzarət strategiyalarına əsaslanaraq, nəzarət departamentləri illik nəzarət planı layihəsini hazırlayır. Planın layihəsinin hazırlanması zamanı daxili və xarici nəzarət fəaliyyətlərinin planlaşdırılması nəzarət subyektinin kateqoriyalaşdırılmasına əsasən aparılır. (Cədvəl 3-də verilmişdir). Hazırlanan plan hər ilin oktyabr ayının ikinci həftəsinin ilk iş gününədək nəzarət departamentlərinin direktorları tərəfindən birgə razılaşdırmaqla Nəzarət Komitəsinə təqdim edilir. Nəzarət Komitəsi tərəfindən plan layihəsi nəzərdən keçirildikdən sonra noyabr ayının ilk iş gününədək təsdiq üçün İdarə Heyətinə təqdim edilir. İllik Nəzarət Planı noyabrın ikinci həftəsinin ilk iş gününədək İdarə Heyəti tərəfindən təsdiq edilir.

"Mərkəzi Bankın nəzarət prioritetləri" sənədinin layihəsi nəzarət departamentlərinin direktorları tərəfindən birgə razılaşdırmaqla hər ilin dekabr ayının ilk iş gününədək baxılması üçün Nəzarət Komitəsinə təqdim edilir. Nəzarət Komitəsi isə dekabr ayının ikinci həftəsinin ilk iş gününədək Sənədi təsdiq üçün İdarə Heyətinə təqdim etməlidir. İdarə Heyəti tərəfindən üç illik dövrü əhatə edən Sənəd dekabrın sonuncu iş gününədək təsdiq edilir və hər il baxılır, zərurət olduqda düzəlişlər edilir. "Mərkəzi Bankın nəzarət prioritetləri" sənədi özündə azı aşağıdakıları ehtiva edir:

1. dövr ərzində maliyyə sektorunda əsas trendlər və risklər;
2. Mərkəzi Bankın nəzarət sahəsində strateji prioritetləri;
3. strateji prioritetlərin icrasında qarşılaşılacaq çağırışlar;
4. əvvəlki sənədin icrası barədə hesabat.

Cədvəl 3. Bank nümunəsində xarici nəzarət təhlilləri və daxili nəzarət yoxlamalarının planlaşdırılması

Bankın kateqoriyası	Xarici nəzarət tədbirləri çərçivəsində reytingin yenilənməsi	Daxili nəzarət çərçivəsində tematik və hərtərəfli inspeksiya
Sistem əhəmiyyətli banklar	Aylıq	12 ayda bir dəfə
Orta banklar	Aylıq	18 ayda bir dəfə
Kiçik banklar	Rüblük	24 ayda bir dəfə

2.4. Nəzarətin icrası və yekun reytingin müəyyən edilməsi

İcra mərhələsinin əsas məqsədi nəzarət subyektlərinin yekun reytingini və müdaxilə tədbirlərinin təmini üçün əsaslar formalaşdırmaqdır. Bu məqsədə nail olmaq üçün aşağıda göstərilən nəzarət tədbirlərinə uyğun olaraq bir sıra nəzarət tədbirləri tətbiq olunmalıdır:

- Prudensial və maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi (nəzarət subyektindən asılı olaraq aylıq, rüblük, illik və digər dövriliklə);
- Əlavə hesabatlar (həftəlik, gündəlik);
- Sektor və sənaye araşdırmaları;
- Monitoring və görülmüş tədbirlərin izlənilməsi;
- Tematik yoxlamalar;
- Hərtərəfli yoxlamalar;
- Stres-testləşdirmə nəticələri;

- Sağlamlaşdırma planlarının təhlili;
- Nəzarət subyektlərinin rəhbərləri ilə görüşlər (cədvəllər, protokollar);
- Daxili və kənar auditorlarla və digər nəzarət subyektinin nəzarət funksiyalarını həyata keçirən digər struktur bölmələri ilə görüşlər və əməkdaşlıq.

Nəzarətin icrası mərhələsində aparılan yoxlamalar və ya nəzarət subyektinin kateqoriyası və subyekt haqqında əldə olunan məlumatların əhatəliliyindən asılı olaraq xarici nəzarət çərçivəsində qiymətləndirmələr əsasında hər bir indikator üzrə keyfiyyət qiymətləndirilməsi aparılır və bu keyfiyyət qiymətləndirilməsi indikatorlara uyğun risk elementləri üzrə nəzarət subyektinin idarəetməsi qiymətləndirilir. Nəzarət təlimatlarında nəzarətçilər tərəfindən nəzarət subyektinin sözügedən risklər üzrə menecment keyfiyyətini qiymətləndirilməsi üçün metodoloji rəhbərlik öz əksini tapır. Nəzarət subyektinin yekun reytingi kəmiyyət və keyfiyyət qiymətləndirməsi nəticələrinin ədədi ortası (kəmiyyət və keyfiyyət hissələrinə xüsusi çəkilər verilmədikdə - nəzarətlə bağlı metodoloji rəhbərliklərdə fərqli xüsusi çəkisi müəyyən edilə bilər) hesab edilir. Hər bir nəzarət subyektinin yekun reytingi Nəzarət Komitəsi tərəfindən təsdiq edilir və nəzarət subyektinə rəsmi olaraq bildirilir. Yekun reytingin müəyyən edilməsindən sonra nəzarət intensivliyi matrisi yenilənir.

2.5. Nəzarət müdaxilə tədbirlərinin müəyyən edilməsi və onun monitoringi

Nəzarət müdaxilə tədbirlərinin müəyyən edilməsi mərhələsi risk əsaslı nəzarətin əsas komponentlərindən biridir və nəzarət subyektlərində və bütövlükdə maliyyə sektorunda müəyyən edilmiş risklərin effektiv şəkildə aradan qaldırılmasını təmin etməyə yönəlib. Bu mərhələ maliyyə sabitliyi məqsədini nəzərə alaraq nəzarət subyektinə mövcud vəziyyətdən və məlum faktlardan irəli gələn risklərə cavab (reaksiya) vermək üçün prosesləri və meyarları müəyyən edir.

Nəzarət müdaxilə tədbirlərinin müəyyən edilməsi zamanı nəzarət subyektinin kateqoriyası da nəzərə alınmaqla, mərhələli şəkildə normal nəzarət rejimindən tədricən sağlamlaşdırma və rezolyusiya mərhələlərinə keçid müəyyən edilir və bununla yanaşı, nəzarət subyektinin dayanıqlığına və ödəmə qabiliyyətinə yönəlmiş risklərə preventiv reaksiya təmin edilir. Nəzarət təlimatlarında yekun reyting və onun elementləri üzrə nəzarət müdaxilə tədbirləri müəyyən edilir. Nəzarət müdaxilə tədbirləri yalnız reyting əsaslı deyil, həmçinin gündəlik nəzarət prosesində tətbiq edilən

erkən xəbərdarlıq sisteminin nəticələri əsasında da tətbiq edilir. Nəzarət təlimatlarında həmçinin bu tədbirlərin nəzarət tsiklinin bütün mərhələlərində pozuntular və pozuntulara səbəb ola biləcək hallar üzrə aktiv şəkildə tətbiq edilə bilməsi qeyd edilir.

Nəzarət müdaxilə tədbirləri tətbiq edildikdən sonra, nəzarətçilər tərəfindən monitorinq edilir və nəticələri barədə mütəmadi hesabatlar Nəzarət Komitəsinə təqdim edilir.

2.6. İnstitusional profil və digər planlaşdırma sənədlərinin yenilənməsi

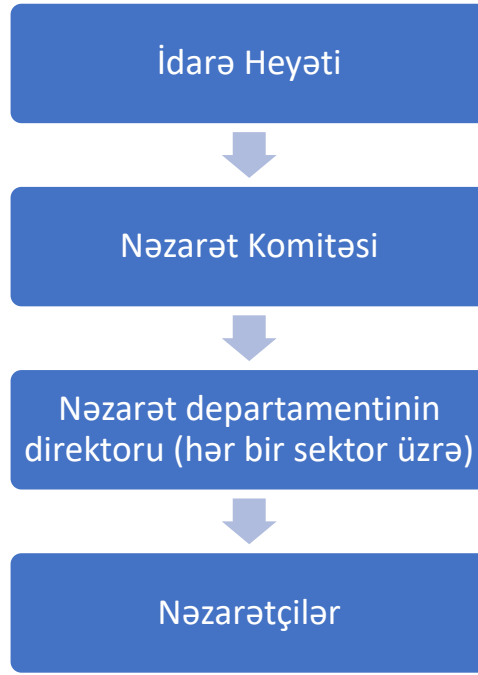
Nəzarət subyektinin yekun reytingi, onun əsasında nəzarət müdaxilə tədbirləri və onun monitorinqinin nəticələri nəzarət subyektinin institusional profili, nəzarət strategiyası, illik nəzarət planının yenilənməsində öz əksini tapır və buna uyğun nəzarət tədbirlərində dəyişikliklər edilir. Nəzarət subyektinin yekun reytingi həmçinin nəzarət təlimatlarının yenilənməsi zamanı rəy və təkliflərin formalaşması üçün əsas rol oynayır.

3. Risk əsaslı nəzarətin təşkilati quruluşu

ARAS nəzarət tsiklində “yuxarıdan-aşağıya” risk əsaslı nəzarət idarəetmə strukturu Diaqram 3-də verilmişdir

Diaqram 3. Mərkəzi Bankda risk əsaslı nəzarətin idarəetmə strukturu

Risk əsaslı nəzarət çərçivəsində bu strukturların vəzifələri və funksiyaları aşağıdakı kimidir:

İdarə Heyəti: Risk əsaslı nəzarət çərçivəsində İdarə Heyəti aşağıdakıları həyata keçirir:

- risk əsaslı nəzarətin planlaşdırılması üçün əsas sənəd olan Mərkəzi Bankın nəzarət prioritetləri sənədini təsdiqləyir;
- illik nəzarət planını təsdiqləyir;
- nəzarət çərçivəsində formalaşdırılmış əsaslandırılmış mülahizə ilə bağlı qanuna müvafiq hallarda yekun qərar qəbul edir;
- risk əsaslı nəzarət prosesinə yekun nəzarət və rəhbərliyi həyata keçirir;
- risk əsaslı nəzarət çərçivəsində qanunla müəyyən edilmiş səlahiyyətləri icra edir.

Nəzarət Komitəsi: Nəzarət Komitəsi nəzarət, tənzimləmə, siyasət, maliyyə sabitliyi və rezolyusiya funksiyalarını yerinə yetirən struktur bölmə rəhbərləri və həmin struktur bölmələrə kuratorluq edən Mərkəzi Bankın səlahiyyətli şəxslərindən ibarət olur. Komitənin sədrliyini Mərkəzi Bankın sədri tərəfindən təyin edilən vəzifəli şəxs həyata keçirir. Risk əsaslı nəzarət çərçivəsində Nəzarət Komitəsinin vəzifələri aşağıdakılardır:

- nəzarət təlimatları və risk əsaslı nəzarətlə bağlı digər daxili sənədləri təsdiqləyir;
- Mərkəzi Bankın nəzarət prioritetləri sənədinin və illik nəzarət planları layihəsini nəzərdən keçirir və təsdiq üçün İdarə Heyətinə təqdim edir;

- nəzarət təcrübələri və nəzarət prosesində yaranmış yeni çağırışları müzakirə etmək üçün toplanır, nəzarət prosesini tənzimləyən sənədləri, nəzarət təlimatlarını nəzərdən keçirir və təkmilləşdirilməsi üçün müvafiq tapşırıqlar verir;
- qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada əsaslandırılmış mülahizəni formalaşdırır, təqdim edildiyi təqdirdə nəzarət subyektinin əsaslandırılmış izahatına baxır və izahatı əsaslı hesab etmədikdə məsələni İdarə Heyətinin müzakirəsinə çıxarır;
- qanunla İdarə Heyətinin səlahiyyətinə aid edilmiş hallar istisna olmaqla, nəzarət tədbirlərini (müdaxilə tədbirləri) təsdiqləyir.

Nəzarət Komitəsi zəruri hesab etdikdə, funksiyalarının effektiv yerinə yetirilməsi üçün müvəqqəti və daimi komissiyalar formalaşdırıla bilər.

Nəzarət departamentlərinin direktorları: Risk əsaslı nəzarət çərçivəsində nəzarət departamentlərinin direktorlarının vəzifələri aşağıdakılardır:

- nəzarət subyektlərinin institusional profillərini (onun tərkibində ilkin reytinglərini) təsdiq edir;
- nəzarət subyektlərinin nəzarət strategiyalarını təhlil edir və ümumiləşdirir;
- "Mərkəzi Bankın nəzarət prioritetləri" sənədi və İlkin nəzarət planı layihəsini birgə razılaşdırmaqla Nəzarət Komitəsinə təqdim edir;
- əsaslandırılmış mülahizə barədə rəy və təklifləri Nəzarət Komitəsinə təqdim edir;
- risk əsaslı nəzarət çərçivəsində icra mərhələsində nəzarət alətlərinin tətbiqi ilə bağlı qərarlar qəbul edir

Nəzarətçilər: Risk əsaslı nəzarət çərçivəsində nəzarətçilərin vəzifələri aşağıdakılardır:

- nəzarət tədbirlərini (xarici və daxili nəzarət) icra edir, müvafiq nəzarət sənədlərini (institusional profili və nəzarət strategiyası) yeniləyir;
- prudensial tələblərin müəyyən edilməsi və nəzarət tədbirlərinin görülməsi üçün təkliflər verir.

Əlavə olaraq, risk əsaslı nəzarət çərçivəsində nəzarət təlimatları və digər sənədlərin hazırlanması, dövri olaraq onların təkmilləşdirilməsi, habelə informasiya təminatı məqsədilə nəzarət və ya siyasət və tənzimləmə departamentlərinin tərkibində nəzarətə metodoloji və informasiya dəstəyi struktur bölmələri təşkil edilir. Yuxarıda

qeyd olunan bütün strukturların ətraflı funksiyaları maliyyə sektorunun hər bir sahəsi üzrə ayrıca hazırlanacaq nəzarət təlimatlarında əhatə olunacaqdır.

4. Risk əsaslı nəzarətin tətbiqinin Mərkəzi Bankın digər strateji təşəbbüslərinə təsiri

Risk əsaslı nəzarət yanaşmasının tətbiqi Mərkəzi Bankın “2024-2026-cı illərdə maliyyə sektorunun inkişaf Strategiyası”-da müəyyən edilmiş aşağıdakı hədəflərinə çatmasında baza rolunu oynayacaqdır:

I. Banklarda Kapital strukturunun Bazel III standartlarına tam uyğunlaşdırılması

Risk əsaslı nəzarət yanaşmasının nəticəsi olan nəzarət subyektinin yekun reytinginə uyğun Bazel III kapital Standartlarının II Sütunu (Pillar 2) üzrə buferin tətbiqi üçün əsas rol oynayacaqdır.

II. Banklarda likvidlik tələblərinin Bazel III standartlarına tam uyğunlaşdırılması

Hazırda Mərkəzi Bank tərəfindən 2024-cü ilin əvvəlindən bəri likvidliyin örtülmə əmsalı (LCR) tətbiq edilir. Bazel III standartlarının digər likvidlik normativi olan Xalis sabit maliyyələşmə əmsalının (NSFR) tətbiqi üçün məqsədlə bankların hazırlığının qiymətləndirilməsi zamanı risk əsaslı nəzarətin tətbiqinin nəticələrindən istifadə ediləcəkdir.

III. Daxili Kapital və Daxili Likvidlik Adekvatlığının qiymətləndirilməsi prosesinin (ICAAP/ILAAP) implementasiyası

Risk əsaslı nəzarətin məqsədlərindən biri də həm bankların risk menecmentinin təkmilləşdirilməsinin təminatıdır və bu daxili model əsaslı kapital və likvidlik qiymətləndirilməsini də təmin edəcəkdir. Eyni zamanda bu modellərin qiymətləndirilməsi nəzarətçilərin bilik və bacarıqlarının, mülahizə yürütmək bacarıqlarının inkişafını tələb edir ki, risk əsaslı nəzarət prosesi nəzarətçilərin də təkmilləşməsinə şərtləndirəcəkdir.

IV. Bank rezolyusiya çərçivəsinin təkmilləşdirilməsi

Risk əsaslı nəzarət çərçivəsində Sağlamlaşdırma planı özü həm də nəzarət və nəzarət subyektinin risk idarəetməsinə qiymətləndirmək üçün alət rolunu oynayır. Belə ki, nəzarət prosesində sağlamlaşdırma planları üçün nəzarət subyektlərinin indikatorları və tədbirlər planını necə müəyyən etməsi nəzarətçilər tərəfindən diqqətdə saxlanılır

və ehtiyac halında sağlamlaşdırma planları nəzarət subyekti tərəfindən təkmilləşdirilir. Bu isə daha effektiv rezolyusiya planlarının hazırlanması üçün baza rolunu oynayır.

V. Nəzarət texnologiyalarının (SupTech) implementasiyası

Risk əsaslı nəzarətin tətbiqi nəticəsində nəzarət subyektləri tərəfindən təqdim olunan hesabatların əhəmiyyətli dərəcədə təkmilləşməsi gözlənilir ki, bu da onların strukturlaşdırılmasında avtomatlaşdırmanı şərtləndirir. Bu istiqamətdə risk əsaslı nəzarətin tətbiqi SupTech layihəsinin implementasiyasının əsas motivi olacaqdır və layihə çərçivəsində Mərkəzi Bankın mövcud informasiya sistemlərinin təkmilləşdirilməsi və yeni informasiya sistemlərinin formalaşdırılması sürətli və effektiv nəzarət prosesinin aparılmasını təmin edəcəkdir.

VI. Sığortaçılar və kapital bazarı iştirakçılarının tənzimləmə və nəzarətin Solvency II və IOSCO prinsiplərinə uyğunluğunun təmini

Risk əsaslı nəzarətin təmini həmçinin beynəlxalq mütərəqqi standartlara uyğunlaşmanı təmin etdiyindən, sığora sektorunun tənzimlənməsinin Solvency 2 standartlarına, kapital bazarı iştirakçılarının tənzimləmə və nəzarətinin IOSCO prinsiplərinə uyğunluğunun təmini hədəflərində əsas rol oynayacaqdır.

VII. ƏL/TMM və bazar davranışlarına nəzarətin təkmilləşməsi

Risk əsaslı nəzarət yanaşması nəzarət subyektlərinin prudensial nəzarəti ilə yanaşı ƏL/TMM və bazar davranışlarına nəzarət hissəsini də əhatə edəcək və bu da sözügedən sahələrdə təkmil risk qiymətləndirilməsi və nəzarəti təmin edəcəkdir.